

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra občanské výchovy a filosofie

Bakalářská práce

MULTIKULTURNÍ TEORIE

**Vztah mezi etikou autenticity a koncepcí multikulturalismu
v teorii Charlese Taylora**

Autor bakalářské práce: Hana Volfová

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Zuzana Kubišová

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci na téma:

„Multikulturní teorie: Vztah mezi etikou autenticity a koncepcí multikulturalismu v teorii Charlese Taylora“

jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucí bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autor uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 16. 4. 2010

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucí mé bakalářské práce PhDr. Zuzaně Kubišové za odborné vedení, rady a konzultace při zpracování této bakalářské práce.

OBSAH:

ÚVOD	5
1 ETIKA AUTENTICITY	9
1.1 ZTRÁTA SMYSLU MIZENÍM MORÁLNÍCH HORIZONTŮ.....	14
1.2 PRIMÁT INSTRUMENTÁLNÍHO ROZUMU	19
1.3 ZTRÁTA SVOBODY	21
2 CHARLES TAYLOR A JEHO MÍSTO V DISKUZI LIBERALISMU A KOMUNITARISMU	23
2.1 SPOR MEZI LIBERALISMEM A KOMUNITARISMEM	23
2.2 POZICE CHARLESE TAYLORA V LIBERÁLNĚ – KOMUNITARISTICKÉ DISKUZI	25
3 POLITIKA UZNÁNÍ	31
3.1 POLITIKA UNIVERZALISMU.....	36
3.2 POLITIKA DIFERENCE	39
3.3 SHRNUTÍ POLITIKY UNIVERZALISMU A POLITIKY DIFERENCE	43
4 ZÁVĚR	45
5 POUŽITÁ LITERATURA	48

Úvod

Ve své práci se budu zabývat teoriemi Charlese Taylora, jenž se zabývá sociální a politickou teorií a jejím morálním zakotvením. Své názory koncipuje především v ideovém prostředí, které se od 80. let 20. století formovalo v průběhu vývoje diskuze mezi liberalismem a komunitarismem. Charles Taylor patří k nejvýznamnějším představitelům právě této diskuze a čerpá z ní základní motivy pro svou koncepci multikulturalismu. Ačkoliv je spojován s komunitarismem, dle podrobnějších studií je jeho dílo řazeno spíše ke komunitaristickému založení liberalismu. Na rozdíl od ostatních radikálnějších zastánců komunitarismu Taylor neodmítá liberální principy, často se snaží najít v této diskuzi kompromisy a vyjádřit vzájemná nedorozumění, která mezi oběma tábory existují. Též jeho životní zkušenosti mají velký vliv na jeho pozici, proto stručně uvádím stěžejní body jeho biografie.

Kanadský sociolog, politický vědec a filosof Charles Taylor, narozený roku 1931 v Montrealu, se zabývá politickou filosofií, etikou a dějinami filosofie. Je profesorem politických věd na McGill University a práva a filosofie na North-Western University v Evanstonu u Chicaga. V 60. letech neúspěšně kandidoval do parlamentu za New Democratic Party, která reprezentuje Kanadu v socialistické internacionále, v níž zastával v letech 1966 až 1971 funkci místopředsedy. V roce 2007 získal Templetonovu cenu za příspěvek k humanitním vědám a roku 2008 mu byla udělena Kjótská cena, japonská obdoba Nobelovy ceny, v kategorii umění a filosofie. Důkladně se zabýval filosofií Georga Wilhelma Friedricha Hegela, dále je ovlivněn Aristotelem, Martinem Heideggerem, Mauricem Merleau-Pontym a Ludwigem Wittgensteinem. Jeho zájem o multikulturalismus je jistě zčásti ovlivněn rodinným prostředím, ve kterém Taylor vyrůstal. Celý život se ocitá v bilingvním a bikulturním prostředí, které je mu zprostředkováváno nejen frankofonní matkou a anglofonním otcem, ale i prostředím bikulturního Montrealu samotného. Multikulturní problematiku roz-

vádí na obecně známých a aktuálních případech dvojjazyčné Kanady, kde se zvláště z větší části frankofonní provincie Quebec stále domáhá větší autonomie a uznání.¹

Charles Taylor se zabývá velice rozsáhlou tematickou oblastí, zaujímá svá stanoviska k otázkám sociálně a kulturně definované identity, moderny i politického pojetí diference a multikulturalismu.

Multikulturalismus je myšlenkový a politický směr, který má mnoho různých výkladů a konotací. Můžeme například na jedné straně rozlišit deskriptivní multikulturalismus, který se zabývá analýzou stavu, kdy se na jednom území vyskytují lidé z různých kulturních prostředí, žijící ve vzájemné interakci a komunikaci, čímž dochází k určitým vzájemným vlivům či vzájemnému kulturnímu obohacení.² Na druhé straně normativní multikulturalismus se pak rovněž zabývá problematikou soužití jedinců různých kultur na jednom území, nicméně jeho cílem je politické sjednocení občanů bez ohledu na jejich původ, kulturu či náboženské vyznání, přičemž je kladen důraz na zachování vzájemných odlišností těchto jedinců, skupin či celých kultur.³ Multikulturalismus v širokém smyslu nastoluje jak problémy empirické a praktické, tak problémy filosofické a normativní. Multikulturalismus nelze chápat pouze jako politický pojem, ale je hlavně sociálním faktem a je vnímán jako odpověď na reálný problém v kulturně pluralitním světě.⁴

Taylorovy teorie jsou ovlivněny mnohými filozofy, na které navazuje či jim oponuje. Ostatně i další zastánci komunitarismu, jako Michael Sandel, Alasdair MacIntyre či Michael Walzer, jsou obhájci Aristotelova

¹ TAYLOR, CH. *Politika uznání*. In: GUTMANN, A. (ed.) *Zkoumání politiky uznání: Multikulturalismus*. 2. vyd. Praha: EPOCHA, 2004. s. 189-190.

² Tamtéž, s. 183.

³ Tamtéž, s. 183.

⁴ BARŠA, P. *Politická teorie multikulturalismu*. 2. vyd. Brno: CDK, 2003. s. 15.

teleologického pojetí ctností, či Hegelovy představy státu jako duchovní identity obce. Pro Taylora je zvláště Hegelova morální filosofie východiskem pro jeho pojetí etiky autenticity. Jean-Jacques Rousseau a jeho uvědomění si sebe sama prostřednictvím hlasu přírody, tedy *le sentiment de l'existence*,⁵ které je zdrojem velké radosti a spokojenosti, je pro Taylora též jedním z východisek kritiky moderny a definování morálního posunu do lidského nitra.⁶ Teorie komunitarismu je obecně založena na kritice liberálního kantovského obratu a principů individuální svobody a rovnosti. Ve své knize, vydané roku 1979, *Hegel and Modern Society*, zvláště pak v kapitole *Situating Freedom* postihuje Taylor Hegelovu mravnost a jeho kritiku Kantovy morality, dále se zde snaží přiblížit možnost aplikace Hegelovy filosofie pro dnešní dobu.

Obsahem mé práce bude zaměření se na teorie Charlese Taylora, jeho pozici ve sporu mezi liberalismem a komunitarismem, jeho etiku autenticity a dva druhy uznání v rámci politiky multikulturalismu. Též se budu zabývat v rámci rozboru etiky autenticity kontextualizací svobody, jež se v podstatě promítá do všech rovin Taylorova rozboru a je jakousi jednotící ideou jeho teorií. Zvláště se budu věnovat pojetí etiky autenticity a jejímu vlivu na teorii multikulturalismu. Kniha *Etika authenticity*, vydaná v českém překladu roku 2001 v Praze, je v podstatě úvodní statí pro všechny ostatní knihy.⁷ Mnoho myšlenek Charlese Taylora obsažených v této knize se následně promítá do jeho pojetí politiky uznání a multikulturalismu obsaže-

⁵ Tzn. „Pocit existence“.

⁶ TAYLOR, CH. *Politika uznání*. In: GUTMANN, A. (ed.) *Zkoumání politiky uznání: Multikulturalismus*. 2. vyd. Praha: EPOCHA, 2004. s. 48-49.

⁷ V originále byla poprvé vydaná roku 1991 v Massachussets v Cambridgi pod názvem *The Malaise of Modernity*, jelikož se ale vydavatel obával, že původní název by nebyl pro americký trh zrovna atraktivní, v dalších vydáních vyšla již pod názvem *The Ethics of Authenticity*.

né v knize *Zkoumání politiky uznání. Multikulturalismus* z roku 2001.⁸ Cílem mé práce proto bude zjištění odpovědi na otázku: „*Jak se Taylorovo pojetí authenticity obsažené v knize Etika authenticity promítá do jeho koncepce multikulturalismu?*“

⁸ V originále byla poprvé vydaná roku 1992 v americkém Princetonu pod názvem *Multiculturalism: examining. The politics of recognition.*

1 Etika autenticity

Charles Taylor své pojetí autenticity představuje ve svém díle *Etika autenticity*. Tato kniha svým obsahem odpovídá více svému původnímu názvu, pod nímž byla vydána poprvé, *The Malaise of Modernity*.⁹ Taylor zde poukazuje na neduhy moderny a její příznaky. Změny nabraly výraznější směr v období od 50. let 20. století, kdy vývoj společnosti začal nabývat nový ráz, lidé začali mít pocit úpadku a ochuzení společnosti. Tento problém však přetrvává již od 17. století, zkrátka celou moderní dobu. Taylorova *Etika autenticity* slouží především jako úvodní stať k jeho dalším textům zabývajícím se morálními, sociálními a politickými teoriemi. Tato Taylorova studie se zakládá na výkladu postupné krystalizace dober nejvyšší roviny, jež jsou zdrojem moderní identity a soustředí se na neduhy moderní společnosti a snaží se o vysvětlení možnosti jejich eliminace. Charles Taylor se v podstatě dle Marka Hrubce snaží o diagnózu deficitů moderny legitimizovaných postmoderním diskursem a předkládá návrh na jejich odstranění z vlastního potenciálu moderny v hranicích morální ontologie. Tímto postupem Taylor navrácí sociální teorii její opomíjený charakter eticky a morálně definovaného oboru.¹⁰

Mezi klíčové zdroje znepokojení současné moderní doby, které Charles Taylor v této knize rozebírá, patří ztráta smyslu mizením morálních horizontů, primát instrumentálního rozumu a následně z nich částečně vyplývající ztráta svobody. Aby však člověk byl schopen lépe pochopit z čeho tato znepokojení a deficity moderní doby vycházejí, vysvětlím nejprve, co je klíčem k porozumění Taylorově teorii, a poté zevrubně rozeberu, co je východiskem pro tyto zdroje znepokojení moderní doby. Fakta k této části své práce budu čerpat z Hrubcova komentáře k Taylorově *Etice*

⁹ V českém překladu „Neduh moderny“.

¹⁰ HRUBEC, M. *Východiska Taylorova výkladu ambivalentního charakteru moderny*. In: TAYLOR, CH. *Etika autenticity*. 1. vyd. Praha: Filosofia, 2001. s. 120.

authenticity a částečně též z knihy *Philosophy in Age of Pluralism: The Philosophy of Charles Taylor in Question* editované Jamesem Tullym.¹¹

Z knihy od Jamese Tullyho a ostatně i z Taylorových statí obecně vyplývá, že jednou ze stěžejních myšlenek Taylorovy teorie je zvláště zpracování dvou témat. Prvním z nich je Hegelova kritika Kantovy morality a Hegelovo pojetí mravnosti, coby situování svobody, a za druhé téma se považuje jeho rozlišení mezi univerzalistickými a partikularistickými rovinami rozboru. Kniha *Philosophy in Age of Pluralism* je výjimečná zvláště tím, že obsahuje sbírku článků různých autorů adresovaných filosofii Charlese Taylora a Taylorovy následné reakce na článek každého z nich. A právě z těchto rozborů Taylorova díla z různých pohledů jsou znatelné již zmíněné stěžejní body jeho myšlenek.¹²

Klíčovou myšlenkou, která se promítá do všech Taylorových teorií, je tedy především aktualizace Hegelova pojetí mravnosti a jeho kritiky Kantovy morality, které Taylor chápe jako základ pro kontextualizaci svobody v prostředí mravní pospolitosti. Taylorovu teorii lze rozdělit na sociální a politickou. V následující části se budu soustředit především na teorii sociální.

Počátkem a výchozí rovinou jeho úvah je morální ontologie, která se snaží vyjádřit všeobecně platné morální intuice o člověku a jeho hodnotovém zázemí. Tato Taylorova morální ontologie je považována za určitý druh filosofické antropologie. V návaznosti na Hegelovo pojetí mravnosti pokládá za stěžejní bod zakotvení člověka v kontextu pospolitosti, čímž získává i jeho morální ontologie sociálně holistický charakter, který zdůrazňuje významnost pospolitosti a celek pokládá za něco vyššího než jen souhrn určitých částí. Tuto myšlenku staví vůči atomistickému charakteru

¹¹ TULLY, J. (ed.) *Philosophy in age of pluralism: The philosophy of Charles Taylor in question*. 1st ed. Cambridge: Cambridge University Press, 1994. 278 s.

¹² TULLY, J. (ed.) *Philosophy in age of pluralism: The philosophy of Charles Taylor in question*. 1st ed. Cambridge: Cambridge University Press, 1994. 278 s.

radikálních libertariánských teorií a též vůči absenci zpracování holistických východisek v teoriích liberálních.¹³ Problematika absence holistických východisek v liberálních teoriích a dle mého názoru její potřeba artikulace v současné moderní době, kdy se postupně zpřetrhávají sociální pouta a sítě mezi lidmi, je blíže rozebrána v knize *Politická filozofie* od Adama Swifta.¹⁴

Dle Charlese Taylora, který pojímá artikulaci morální holistické ontologie jako Kantovu kritiku transcendentálního subjektivismu, jenž není schopen objasnit podmínky možnosti intersubjektivní platnosti morálních závazků, je zakotvení jedince v pospolitosti považováno jako situování v transcendentálním jazykovém společenství ztělesněných a sociálně zakotvených jedinců. Pro srozumitelnější vysvětlení se jedná o to, že člověk je bytostí, která určuje sebe sama a své okolí, čímž je svazována s hodnotícím přístupem k sobě samému a k ostatním lidem a věcem. Zde se projevuje dialogický charakter člověka, jenž vypovídá o tom, že identita a charakter lidské bytosti je utvářen pouze v kontaktu se „signifikantními druhými“ a je tedy též závislý na vzájemném intersubjektivním uznání. To, jak je pospolitost schopna se utvářet, závisí na schopnosti členů společnosti rozlišovat a rozhodovat se mezi jistými druhy dobra.¹⁵ Nejvyšším dobrem pro hodnotovou pospolitost je samozřejmě dlouhodobě utvářené konstitutivní dobro dané kultury, které poskytuje příslušníkům této po-

¹³ HRUBEC, M. *Východiska Taylorova výkladu ambivalentního charakteru moderny*. In: TAYLOR, CH. *Etika autenticity*. 1. vyd. Praha: Filosofia, 2001. s. 118.

¹⁴ SWIFT, A. *Politická filozofie: Základní otázky moderní politologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. 190 s.

¹⁵ VELEK, J. „Ch. Taylor: Holistický individualismus, moderní identita a politika difference: Komentář.“ *Filosofický časopis*. Praha: Filosofický ústav AV ČR, 1995. roč. 43, č. 5, s. 821.

spolitosti určitou perspektivu, v níž si vzájemně rozumějí a z níž ostatní dobra pro určitou kulturu společně posuzují.¹⁶

Toto pojetí morální ontologie, které lze vyjádřit jako formální pojetí všeobecně platných transcendentálních vztahů mezi lidskou bytostí a jejím hodnotovým zázemím, je zároveň podkladem k dalším Taylorovým rozborům. V následující části výkladu ambivalentního, tedy víceznačného, charakteru moderny se Hrubcův text věnuje Taylorově artikulaci hlavních momentů vývoje utváření moderní identity, jejich zdrojů a deficitů, které jsou dle mého názoru bezprostředním hodnotovým zázemím problematických aspektů moderní společnosti. Krystalizace moderních hodnot je obsažena v Taylorově knize *Sources of the Self: The Making of the Modern Identity*.¹⁷

Vincent Descombes konstatuje, že genezi moderní identity lze chápat jako konkretizaci pojetí morální osoby transformující se do specifického jáství moderního člověka. Moderní identita je Taylorem pojata hermeneuticky jako soubor sebeinterpretací.¹⁸ Charles Taylor zpracovává hlavní momenty komplexního procesu vývoje moderní identity člověka zejména v období posledních tří až čtyř století. K tomuto vývoji je přistoupeno jako k postupnému sekularizačnímu rozrušování morálního řádu tradiční společnosti.¹⁹

Vytváření moderní identity člověka vychází z vyjádření několika témat, jimiž se Taylor zabývá v knize věnované zdrojům jáství *Sources of*

¹⁶ HRUBEC, M. *Východiska Taylorova výkladu ambivalentního charakteru moderny*. In: TAYLOR, CH. *Etika authenticity*. 1. vyd. Praha: Filosofia, 2001. s. 119.

¹⁷ Tamtéž, s. 119-120.

¹⁸ DESCOMBES, V. *Is there an objective spirit?* In: TULLY, J. *Philosophy in age of pluralism: The philosophy of Charles Taylor in question*. 1st ed. Cambridge: Cambridge University Press, 1994. s. 111-113.

¹⁹ HRUBEC, M. *Východiska Taylorova výkladu ambivalentního charakteru moderny*. In: TAYLOR, CH. *Etika authenticity*. 1. vyd. Praha: Filosofia, 2001. s. 123-124.

the Self: The Making of the Modern Identity. Prvním z témat vytvářející moderní identitu je *niternost*, jejíž vznik je přisuzován postupné subjektivizaci jedince a utváření jeho vnitřního života. Dále analyzuje *fenomén přijetí každodenního života* a vysvětluje, že oproti antické době, kdy byl kladen důraz především na politický rozměr člověka, je v dnešní době větší váha přisuzována každodenním záležitostem a jejich racionalizaci. Dalším předmětem je *hlas přirozenosti*, kde je významná změna v uchopení identity každého jedince a pospolitosti ve své jedinečnosti a odlišnosti od identit ostatních. Poslední částí rozboru vytváření moderní identity jsou tzv. *pronikavější jazyky*.²⁰

Díky obšírnému výkladu těchto stěžejních témat dospívá Charles Taylor k rozboru tří konstitutivních dober jakožto základních morálních zdrojů moderní identity. Tyto zdroje moderní identity se podle něj vytvářely z výše zmíněných klíčových témat a též z kontextu starší západní tradice. Prvním zdrojem je *nezaujatý rozum*, jenž umožňuje zrození autonomního subjektu a též nositele práv na uznání univerzálních lidských charakteristik. *Nezaujatý rozum* se považuje za nestranný a objektivní. Dalším zdrojem moderní identity je *expresivismus*, jehož původ je založen na romantické myšlence interpretace sebe sama. Tento zdroj je spjat s autentickou expresí individuálních a skupinových identit. A posledním zdrojem je dle Taylora *judeo-křesťanská tradice*, jež ač je v současné době velice oslabena sekularizací, předpokládá teistické založení předcházejících dvou zdrojů identity. Tato tři konstitutivní dobra lze v průběhu modernizace pojmenovat jako autonomie, autenticita a bůh. V důsledku sekularizace, kdy postupně vymizelo teistické hledisko, lze hovořit o morálním prostoru, který je vytvářen prvními dvěma morálními zdroji, jež jsou

²⁰ HRUBEC, M. *Východiska Taylorova výkladu ambivalentního charakteru moderny*. In: TAYLOR, CH. *Etika autenticity*. 1. vyd. Praha: Filosofia, 2001. s. 124.

v podstatě dvěma druhy svobody. Člověk je tedy samostatný a může být sám sebou.²¹

Nyní se dostávám konečně k vyjádření negativních stránek moderny, k tzv. neduhům moderny, a jejich možné eliminaci. Jelikož se Charles Taylor domnívá, že morální zdroje identity mají zdánlivě univerzální charakter, což znamená, že jsou dlouhodobě formované, ale nikoliv neměnné, zaujímá k význačnému charakteru moderní doby náročnější přístup než ostatní autoři. Nestaví se na stranu ani těch autorů, kteří modernu jednoznačně přijímají, ani těch, kteří ji odmítají. Taylor se na pozadí své morální ontologie snaží prostřednictvím redefinice morálních zdrojů moderny identifikovat a odstranit její hlavní nedostatky.²²

V následujících kapitolách se budu věnovat bližší specifikaci zdrojů znepokojení současné moderní doby, které Charles Taylor ve své knize *Etika authenticity* analyzuje.

1.1 Ztráta smyslu mizením morálních horizontů

V dnešním světě má člověk právo zvolit si vlastní způsob života, rozhodnout se podle svého vlastního svědomí a touhy. Tyto možnosti byly našim předkům nedostupné. Lidé byli v dřívějších dobách považováni za součást hierarchického řádu, v němž zaujímali své místo, roli a postavení, neměli možnost se z tohoto řádu nijak vymanit. A právě diskreditací tohoto systému se zrodila moderní svoboda a s ní spojený individualismus. V návaznosti na výklad morálních zdrojů identity Taylor tvrdí, že vznik individualismu byl podmíněn především sekularizačním rozrušením teisticky podloženého morálního rámce, který až do novověku vázal člověka

²¹ HRUBEC, M. *Východiska Taylorova výkladu ambivalentního charakteru moderny*. In: TAYLOR, CH. *Etika authenticity*. 1. vyd. Praha: Filosofia, 2001. s. 124-125.

²² Tamtéž, s. 126.

k hierarchickému řádu.²³ Díky řádu byl člověk sice omezován, ale svět a společenský život nabývaly určitého významu. Zda tento vývoj byl či nebyl jednoznačně pozitivní, je předmětem sporu již po několik století. Charles Taylor se této otázce věnovat však nechce, zaměřil se na názory některých autorů a na to, jaké důsledky tato změna pro lidský život a jeho smysl přinesla.²⁴

Alexis de Tocqueville zdůrazňoval absenci smyslu pro vyšší účely, absenci něčeho, pro co by stálo zemřít. Søren Kierkegaard svou „současnost“ vystihoval nedostatkem vášně a dle Friedricha Nietzscheho se jeho „poslední lidé“ nacházejí v konečné fázi úpadku, neboť neusilují o nic jiného než o „nevítané blaženství“. Tyto názory vyjadřují ztrátu širší perspektivy, zaměření se na své individuální životy. Tato koncentrace na jáství naše životy zplošťuje a zužuje, významově ochuzuje a odpoutává nás od společnosti.²⁵

Pro vystižení nebezpečí individuality vyšel Charles Taylor z knihy *The Closing of the American Mind* napsané Allanem Bloomem roku 1987 v New Yorku, o názorové atmosféře mezi soudobými studenty. Allan Bloom je k dnešním studentům velice kritický a za hlavní příznak, který charakterizuje životní názory mladých lidí, považuje přijetí poněkud povrchního relativismu, který je však založen na vzájemném respektu. Každý člověk má své vlastní životní hodnoty, o nichž není možné diskutovat, a vzájemně bychom je měli respektovat. Tento relativismus je vlastně odnoží individualismu, založeného na principu sebeuskutečnění se. Vždy je zdůrazňována koncentrace na jáství a s ním spjaté přehlížení závažnějších otázek a záležitostí, které jáství přesahují, čímž je například náboženské vyznání, politika, historie apod. Dle Charlese Taylora je dnes často zastáváný

²³ HRUBEC, M. *Východiska Taylorova výkladu ambivalentního charakteru moderny*. In: TAYLOR, CH. *Etika authenticity*. 1. vyd. Praha: Filosofia, 2001. s. 126.

²⁴ TAYLOR, CH. *Etika authenticity*. 1. vyd. Praha: Filosofia, 2001. s. 10.

²⁵ Tamtéž, s. 11.

relativismus hlubokým omylem. Kultura sebeuskutečnění zřejmě vedla mnoho jedinců ke ztrátě zájmu o záležitosti, které je přesahují, dále je zjevné, že tato kultura dosahuje triviálních a sebeuspokojujících forem. Výsledkem může být dokonce vyústění v určitý druh absurdity. Lidé se snaží být sami sebou, vytvářejí nové způsoby komfortního chování, nové formy závislosti, které pramení z toho, že si lidé nejsou zcela jisti svou vlastní identitou a poté jsou nuceni obracet se pro pomoc na různé experty a průvodce.²⁶

Některým prvkům zmíněným Allanem Bloomem Charles Taylor oponuje. Nejvíce odporuje Bloomovu tónu opovrhování kulturou, kterou popisuje. Allan Bloom opomíjí ve své teorii morální ideál, který stojí v pozadí sebeuskutečnění a je ideálem upřímnosti člověka k sobě samému. Morálním ideálem je myšleno pojetí možného „lepšího“ či „vyššího“ způsobu života. „Lepší“ či „vyšší“ nevyjadřuje naše nahodilé tužby a potřeby, nýbrž něco, co nás přesahuje, tedy to, po čem bychom měli toužit. Pro označení současného ideálu společnosti užívá Charles Taylor termínu „autenticita“, který byl v tomto smyslu vyjádřen v knize *Upřímnost a autenticita*, Lionelem Trillingem.²⁷ Autenticita je vlastnost určující původnost či originalitu. V kontextu moderní existencialistické filosofie a ve smyslu autentičnosti osoby se autenticita týká především ideje vedení života. Autentický život potom znamená pokus či uskutečnění svého vlastního způsobu bytí.²⁸

Důležité je pochopit, co je morální síla skrývající se za pojmy jako je sebeuskutečnění. Za pojmy jako je např. narcismus či hédonismus se žádná morální síla nepochybně neskrývá, pouze zastřešují určitou formu se-

²⁶ TAYLOR, CH. *Etika autenticity*. 1. vyd. Praha: Filosofia, 2001. s. 19-21.

²⁷ V originále byla vydaná pod názvem *Sincerety and Authenticity* roku 1972.

²⁸ TAYLOR, CH. *Politika uznání*. In: GUTMANN, A. (ed.) *Zkoumání politiky uznání: Multikulturalismus*. 2. vyd. Praha: EPOCHA, 2004. s. 177.

beuskutečnění.²⁹ A právě tato forma krajní individualizace je podle Charlese Taylora nežádoucí. Otázkou přibližně posledních desetiletí je přechod k této formě sebestředného individualismu, který prostřednictvím dekontextualizace svobody směřoval až ke zpřetrhání sociálních vazeb mezi jedincem a pospolitostí.³⁰

Taylor tuto situaci zobrazuje na základě svého pojetí holistické morální ontologie a svého pojednání o konstitutivních dobrech moderní identity. Zatímco člověk, který je svobodný, čímž je také autonomní a autentický, potřebuje ke své existenci určitou hodnotovou pospolitost, člověk, který je sebestředný individualista, který nereflexivně vychází z autonomie a autenticity, svým sociálním charakterem sebeurčující svobodu vlastně hypertrofuje a dekontextualizuje, včetně její verze ve formě autonomie.³¹

Pro správnější pochopení této situace je důležité uvědomit si, čím se naše doba odlišuje od dob dřívějších. Nynější lidé sice kvůli svým kariérám obětují svůj osobní život a péči o své děti, ale hlavním problémem je, že dnes spousta lidí cítí, že se od nich tento postoj zkrátka vyžaduje. Mají pocit, že jinak by byl jejich život nenaplněn a nevyužit. A zde se právě ztrácí morální síla ideálu autenticity.

Jedná se zvláště o to, že lidé přijímají morální hlediska pouze proto, že se jimi cítí být přitahováni, tato morální hlediska nejsou žádným způsobem založena na nezaujatém rozumu či přirozenosti věcí, čímž hájíme morální subjektivismus v naší kultuře. Toto jednání zavádí diskuzi o morálním ideálu autenticity k určitému zatemnění a činí tento ideál neviditelným. Tím, že si lidé osvojují tento druh ideálu, žijí v tzv. „kultuře autenticity“, podporují určitý druh liberalismu, liberalismus neutrality, a to zna-

²⁹ TAYLOR, CH. *Etika autenticity*. 1. vyd. Praha: Filosofia, 2001. s. 21.

³⁰ HRUBEC, M. *Východiska Taylorova výkladu ambivalentního charakteru moderny*. In: TAYLOR, CH. *Etika autenticity*. 1. vyd. Praha: Filosofia, 2001. s. 126.

³¹ Tamtéž, s. 126-127.

mená, že společnost by měla být neutrální, co se týká otázek konstitutivních vlastností dobrého života.³² Soudím, že naše společnost by v tomto případě měla tato konstitutivní dobra vytvářející moderní identitu člověka v podstatě opomíjet a orientovat se tak pouze a jen na sebe, své vlastní zájmy a potřeby, zkrátka tzv. „me generation“ neboli „egocentrická společnost“. Lidem tak též hrozí ztráta či omezení politické svobody, způsobené privatizací lidských životů a nezájmem o politické dění.

Toto pojetí státu upřednostňují liberální multikulturalisté, kteří se zasazují o minimální zasahování státu do společnosti, dle jejich názoru by měl být stát ohledně cílů, jejich ospravedlnění a práv neutrální. Podstatné je, aby stát své kroky neodůvodňoval tím, že některé způsoby života jsou lepší než jiné, ale aby byl vůči nim neutrální.³³

Tato moc neutrálního liberalismu a všeobecný vliv subjektivismu umocňují pocit, že by se o těchto otázkách ohledně morálního ideálu autenticity nemělo mluvit. Sociální vědy se nám snaží namluvit, že pro porozumění současné kultuře autenticity, bychom se neměli přiklánět k morálnímu ideálu, nýbrž bychom měli na tento fenomén nahlížet z hlediska nových vzorů konzumního chování či zabezpečení blahobytu apod.³⁴

Stanovisko Charlese Taylora k této otázce se názorově liší jak od pozice zastánců, tak od pozice odpůrců současné kultury. Nedomnívá se, stejně jako zastánci, že v této kultuře je vše správně, vše tak, jak by mělo být, a na rozdíl od odpůrců této kultury tvrdí, že autenticita by opravdu měla být brána jakožto morální ideál. Jeho stanovisko se odlišuje i od pozice některých středních pozic, dle nichž jsou v této kultuře některé věci

³² TAYLOR, CH. *Etika autenticity*. 1. vyd. Praha: Filosofia, 2001. s. 22-23.

³³ SWIFT, A. *Politická filozofie: Základní otázky moderní politologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. s. 161.

³⁴ TAYLOR, CH. *Etika autenticity*. 1. vyd. Praha: Filosofia, 2001. s. 27.

dobré, např. větší svoboda jednotlivce, za kterou se však platí oslabováním významu občanství, což je pro nás určitým nebezpečím. Charles Taylor zastává pozici, která je spíše obrazem ideálu, který přestože je v moderní době znevážen, je velice hodnotný a lidmi žijícími v moderní době v podstatě neodmítnutelný. Lidé potřebují nápravu, jejímž prostřednictvím jim tento ideál může pomoci revidovat jejich jednání. Aby člověk tuto nápravu mohl uskutečnit, musí být nejprve přesvědčen o třech skutečnostech:

1. autenticita je platný ideál;
2. ideály a shodu jednání s těmito ideály lze rozumně zdůvodňovat;
3. tyto argumenty mohou mít nějaký vliv.³⁵

První přesvědčení je namířeno proti kritikům kultury autenticity, druhé zahrnuje odmítnutí subjektivismu a třetí přesvědčení je neslučitelné s názory na modernu, podle nichž jsme soustavou uvězněnou v moderní kultuře, ať je tím myšlena byrokracie, kapitalismus či industriální společnost.³⁶

1.2 Primát instrumentálního rozumu

Primát instrumentálního rozumu, jeden z mnoha fenoménů moderní společnosti, je jakýmsi druhem racionality, ze které člověk vychází, vypočítává-li neekonomičtější využití prostředků pro určitý účel. Měřítkem jeho úspěchu je maximalizace užitečnosti a zvolení nejvýhodnějšího výstupního ukazatele. Ztrátou posvátné struktury společnosti se významně rozšířilo pole působnosti primátu instrumentálního rozumu. Tato změna může být pro společnost z určitého hlediska i přínosná a osvobozující, ale hrozí, že to, co by v našem životě mělo být ovlivňováno úplně jinými krité-

³⁵ TAYLOR, CH. *Etika autenticity*. 1. vyd. Praha: Filosofia, 2001. s. 28-29.

³⁶ Tamtéž, s. 29.

rii, bude nyní hodnoceno na základě užitečnosti či analýz „nákladů a výnosů“, zkrátka vše by mělo směřovat k maximalizaci výkonů.³⁷

Jednou z příčin zužování společnosti a lidského života je dominantní postavení technologie v moderní době. Patricia Bennerová uvádí praktický příklad z oblasti lékařství. V mnoha svých knihách dokazuje, že technologicky vyspělý lékařský přístup velice často potlačuje druhy péče, které se vztahují k pacientovi jako k celé osobě s vlastním životním příběhem. Tato hlediska jsou velice často přehlížena a v důsledku těchto opomíjení dochází následně k pochybení.³⁸

Instrumentální racionalita nás sice zbavila represivních omezení tradiční společnosti a umožnila nám tak obecně žádané technické vymoženosti moderní civilizace, které lze sledovat v mnoha oblastech, které člověku usnadňují život, např. právě v lékařství. Nicméně tak také postupně dochází k deformaci autonomního přístupu člověka k okolnímu světu prostřednictvím nadměrného a nekorigovaného rozšíření kalkulativního způsobu uvažování, jež se soustřeďuje především na nejefektivnější využití prostředků.³⁹

Toto vše způsobuje určitou ztrátu souznění, hloubky a bohatosti mezilidských vztahů. Karl Marx téměř před 150 lety poznamenal v *Komunistickém manifestu*, že jedním z výsledků kapitalistického rozvoje je, že „vše pevné se mění v páru“. V současné době se člověk obklopuje spoustou předmětů, které jsou pouze dočasné a nahraditelné, které vytlačily dřívější pevné, trvající a osobité předměty. Karl Marx a Max Weber tyto neosobní mechanismy označili jako „železnou klec“.⁴⁰ Jestliže nás mo-

³⁷ TAYLOR, CH. *Etika authenticity*. 1. vyd. Praha: Filosofia, 2001. s. 12.

³⁸ Tamtéž, s. 13.

³⁹ HRUBEC, M. *Východiska Taylorova výkladu ambivalentního charakteru moderny*. In: TAYLOR, CH. *Etika authenticity*. 1. vyd. Praha: Filosofia, 2001. s. 127.

⁴⁰ TAYLOR, CH. *Etika authenticity*. 1. vyd. Praha: Filosofia, 2001. s. 13-14.

derní technologická společnost uzavírá do „železné klece“, jsou veškeré snahy a myšlenky úplně zbytečné.

Instrumentálním rozumem posilujeme atomistické hledisko a stále více se oddalujeme přírodě. Je to fenomén, který je spjat s naším porozuměním nám samým jako nezaujatému rozumu, který byl jakožto zdroj moderní identity degradován na rozum, který je vytržen z kontextu lidského a enviromentálního světa.

I v tomto ohledu Charles Taylor zdůrazňuje nutnost vyhnout se extrémním pozicím. Stejně jako jeho pozice ohledně morálního ideálu a individualismu, i zde považuje obě extrémní stanoviska za mylná. Souhlasí s pozicí odpůrců, kteří tvrdí, že instrumentální rozum od nás vyžaduje oběti a posiluje atomistické hledisko. Oproti tomu zastánci instrumentálního rozumu jsou též velkými zastánci technologického rozvoje a toto vše považují ve všech ohledech za přínosné pro moderní společnost. „Zastánci moderního technologického rozumu považují kritiky primátu instrumentálního rozumu za reakcionáře a tmáře, kteří osnují plány ve snaze zpochybnit svět vědeckých přínosů.“⁴¹ Dle Charlese Taylora mohou samozřejmě nastat situace, kdy jsme nuceni instrumentálnímu rozumu poskytnout v našich životech velký prostor. Zvláště pak ekonomicky aktivní lidé, pokud chtějí v této moderní době přežít, se musejí snažit o efektivitu. Lidé by však měli tváří v tvář tomuto trendu usilovat opět o nápravu, aby docílili prohlubování plodného sporu v naší kultuře a společnosti.⁴²

1.3 Ztráta svobody

Třetím neblahým aspektem moderny je ztráta svobody, jež je v podstatě důsledkem individualismu a instrumentálního rozumu v oblasti politického života. Instituce a struktury industriálně-technologické společnosti omezují možnost volby a instrumentálnímu ro-

⁴¹ TAYLOR, CH. *Etika authenticity*. 1. vyd. Praha: Filosofia, 2001. s. 17–18.

⁴² Tamtéž, s. 90.

zumu přikládají velkou váhu. Společnost, která je strukturovaná instrumentálním rozumem, značně ztrácí individuální i skupinovou svobodu.⁴³

Lidé se tak mohou stát izolovanými jednotkami, odcizenými jedinci vyskytujícími se ve vyhroceně tržním byrokratickém instrumentálním systému moderní doby. Tento průběh může však celkem nenápadně probíhat i v prostředí formálně demokratického režimu, občané se svou sociální desintegrací sami mohou připravit o politickou moc.⁴⁴

Alexis de Tocqueville tento druh ztráty svobody analyzuje. Budou-li lidé žít v osamělosti a nebudou-li se chtít podílet na vládě lidí sobě samým, přináší tím tak novou hrozbu, specificky moderní formu despotismu. Tuto formu despotismu označuje Tocqueville jako „mírnou“, kterou nelze srovnávat s tyraníí jako za starých časů, tato forma vlády si dokonce může zachovat demokratickou podobu s pravidelnými volbami, vše je ale řízeno určitou protektorskou mocí.⁴⁵

Marek Hrubec poukazuje na tu paradoxní transformaci moderních morálních zdrojů, konstitutivních dober autenticity a autonomie, uvědomí-li si člověk, že hrozba ztráty svobody je vyústěním předcházejících dvou negativních rysů moderny, jež vznikly vlastně znehodnocením oněch konstitutivních dober moderny.⁴⁶

Obranou proti tomuto druhu moci je výrazná politická kultura, kde je velice důležitá participace v různých oblastech politiky a moci a v různých politických subjektech.⁴⁷

⁴³ TAYLOR, CH. *Etika autenticity*. 1. vyd. Praha: Filosofia, 2001. s. 15-16.

⁴⁴ HRUBEC, M. *Východiska Taylorova výkladu ambivalentního charakteru moderny*. In: TAYLOR, CH. *Etika autenticity*. 1. vyd. Praha: Filosofia, 2001. s. 128.

⁴⁵ TAYLOR, CH. *Etika autenticity*. 1. vyd. Praha: Filosofia, 2001. s. 16-18.

⁴⁶ HRUBEC, M. *Východiska Taylorova výkladu ambivalentního charakteru moderny*. In: TAYLOR, CH. *Etika autenticity*. 1. vyd. Praha: Filosofia, 2001. s. 128-129.

⁴⁷ TAYLOR, CH. *Etika autenticity*. 1. vyd. Praha: Filosofia, 2001. s. 16.

2 Charles Taylor a jeho místo v diskuzi liberalismu a komunitarismu

V další části své bakalářské práce bych chtěla přiblížit pozici Charlese Taylora v liberálně-komunitaristické diskuzi, což by mělo sloužit k lepšímu pochopení jeho pojetí multikulturalismu.

2.1 Spor mezi liberalismem a komunitarismem

Debata o multikulturalismu byla započata nejprve tzv. kantovským obratem v liberální filosofii, poté jeho komunitaristickou kritikou. Tato změna nastala již v 70. letech 20. století svržením utilitaristického paradigmatu, které převládalo v angloamerické morální a politické filosofii po dvě století, jehož cílem a měřítkem lidských činů byl především úspěch, bohatství a užitek.⁴⁸ Jeden ze zastánců klasického utilitarismu Jeremy Bentham tvrdí, že fyzické zdroje bolesti a požitku jsou základem politična, morálnosti a nábožnosti. Lidé jsou tedy ovládáni principem užitečnosti díky přirozené konstituci lidského těla.⁴⁹ V případě Benthama se v podstatě jedná o aritmetiku štěstí, tedy egoistický výpočet nejvyššího možného individuálního štěstí, narozdíl od kantovského pojetí, kdy se morální hodnota činu hodnotí podle úmyslu, nikoliv výsledku.⁵⁰ Hlavními představiteli tohoto zlomu a „znovuzrození“ morální a politické filosofie byli liberálové John Rawls, Ronald Dworkin a Robert Nozick. Základní myšlenka liberalismu, představa společnosti složené z nezávislých individuí a nezávislost morálních a právních norem na užitku, jenž vychází z teorií německého filosofa Immanuela Kanta, je na počátku 80. let 20. století vystavena kritice

⁴⁸ MILLER, D. (ed.) *Blackwellova encyklopedie politického myšlení*. 1. vyd. Brno: JOTA, 1995. s. 540.

⁴⁹ SHAPIRO, I. *Morální základy politiky*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2003. s. 23.

⁵⁰ DUROZOI, G. – ROUSSEL, A. *Filozofický slovník*. 1. vyd. Praha: EWA, 1994. s. 311.

zastánců komunitarismu, Alasdaira MacIntyry, Michaela Sandela, Michaela Walzera a Charlese Taylora. Jejich terčem je liberální kultura egoismu, individualismu a sebeuspokojování.⁵¹

Zatímco liberálové se opírají především o principy individuální svobody a rovnosti, komunitaristé proti nim staví principy kolektivního dobra. Zde je proti sobě postavena deontologická morálka individuálních práv a teleologická etika společného dobra, dvě vize, dvě naprosto odlišná antropologická východiska. Tento spor lze vyjádřit protikladnými odpověďmi na tyto tři otázky, které ovlivňují všechny ostatní teorie a myšlenky.

1. Je důležitější právo či dobro?
2. Formují etické účely jáství nebo naopak jáství určuje účely, které sleduje?
3. Co je ve vztahu jednotlivce a společnosti na prvním místě?⁵²

V případě liberálů je nestranná univerzalita práva nadřazena pojetím dobra, čímž vyjadřují, že spravedlnost a individuální práva občana by neměla být obětována pro kolektivní dobro. U komunitaristů je tomu přesně opačně, dle nich je důležitější sledovat zájem kolektivu a více nežli práva sledovat povinnosti, které přispívají k jeho dobru.

Pojetí jáství je u liberálů na základě podložení jejich teorie Immanuel Kantem před etickými účely apriorní. „Kantův požadavek apriorního založení praktického rozumu jakožto rozumu patřícímu k noumenálnímu egu, a tudíž odlišenému od instrumentální racionality ega fenomenálního, se stal prototypem pro všechny další liberálně-deontologické přístupy.“⁵³ Komunitaristé tento sled obracejí, tvrdí, že jáství je vymezeno etickými účely, je již předem stanoveno kulturně danou strukturou hodnot, zájmů a rolí.

⁵¹ BARŠA, P. *Politická teorie multikulturalismu*. 2. vyd. Brno: CDK, 2003. s. 65.

⁵² Tamtéž, s. 65.

⁵³ Tamtéž, s. 68.

Na otázku po prvotnosti ve vztahu jednotlivce a společnosti reagují liberálové jednoznačně, prvořadý v tomto vztahu je jednatel, individuum, vytvářející identitu skupiny. Určením této prvotnosti je ovlivněna i morální teorie, je-li jednatel ten, který vytváří společnost, potom nejsou zohledněna morální pravidla lidského soužití. Každý jedinec se na základě svobodných racionálních rozhodnutí vytváří, čímž udává společnosti určitou formu. Morální norma v tomto případě zaujímá pozici, kdy neříká, co bychom dělat měli, ale co dělat nesmíme, ukládá povinnost respektovat prostor svobodné volby druhých. Komunitaristé se i v tomto případě staví k prvotnosti jednotlivce či společnosti protikladně. Dle nich je jednatel zcela utvářen historickou společností. Můžeme tedy říci, že je-li pro komunitaristy apriorní společnost a jáství je vytvářeno etickými účely, potom je primární i dobro společnosti před dobrem jednotlivce, konáním dobra prosazuje jedinec dobro společné. Tato myšlenka pochází zvláště od Hegela, který tvrdí, že člověk je bytost sociální, a tedy identita jednotlivce je odvozena z kulturního společenství, ke kterému patří.⁵⁴

Shrnutím poznatků o těchto dvou skupinách, můžeme říci, že liberálové řeší otázky ohledně pojetí vlastního „já“ a jsou přesvědčeni o kulturní nezakotvenosti principů spravedlnosti. Na druhé straně komunitaristé vyzdvihují povinnost vyvažování občanských práv, význam rodiny a dobra pro celou společnost a potřebu obnovy lokálního společenství.

2.2 Pozice Charlese Taylora v liberálně - komunitaristické diskuzi

Soudím, že člověk získá smysl své existence a dosáhne svého naplnění pouze životem ve společnosti, pod vlivem ostatních jedinců. Pouze ve společnosti se člověk může nějakým způsobem realizovat a dosahovat tak

⁵⁴ BARŠA, P. *Politická teorie multikulturalismu*. 2. vyd. Brno: CDK, 2003. s. 67.

svých cílů. Tohoto faktu jsou si vědomi jak liberálové, tak komunitaristé, rozdílný je ale způsob, jakým svého naplnění dosahují.

Podstatný je zde faktor, který určuje prvotnost ve vztahu jedince a společnosti, kde shledáváme právě onu odlišnost mezi liberály a komunitaristy. Liberálové prohlašují, že jedinec je ten, kdo společnost, ve které realizuje svůj život, vytváří, nebere v potaz žádný historický kontext. Zatímco komunitaristé zastávají názor prvotnosti společnosti před jednotlivcem, společnosti, která utváří jedincovu identitu. Tato identita je utvářena v určitém historickém kontextu a ovlivněna morálními principy společnosti. Dle Taylora se myšlenka prvotnosti společnosti před jednotlivcem odráží v moderní politice v podobě napětí mezi dvěma typy uznání.⁵⁵ Tuto situaci můžeme lépe pochopit na příkladu debaty feminismu v 70. a 80. letech 20. století, která je obvykle vyznačována sporem rovnosti a difference. V tomto sporu se proti sobě postavily na jedné straně feministky difference podporující uznání odlišnosti žen. Tyto ženy toužily po uznání pro svou jedinečnou a zvláštní identitu, na základě své jedinečnosti chtěly dosáhnout rovnoprávného uznání obou pohlaví. Na druhé straně se postavily feministky prosazující uznání rovnosti mužů i žen, které na základě politiky univerzalizmu požadovaly důstojnost, která náleží stejnou měrou jak mužům, tak ženám. Na jedné straně je tedy modernitou vyzván ideál rovnosti všech lidí a na druhé straně ideál lidí, kteří jsou něčím výjimeční a odlišní.⁵⁶

Oproti liberálům, kteří považují člověka za bytost obdařenou univerzálním rozumem, pokládají ho holističtí komunitaristé za člena určitého kulturního společenství, který je obdařen rozumem partikulárním. Individualističtí liberalisté vycházejí z ideálu všelidské rovnosti, každý člo-

⁵⁵ TAYLOR, CH. *Politika uznání*. In: GUTMANN, A. (ed.) *Zkoumání politiky uznání: Multikulturalismus*. 2. vyd. Praha: EPOCHA, 2004. 1. kap.

⁵⁶ BARŠA, P. *Politická teorie multikulturalismu*. 2. vyd. Brno: CDK, 2003. s. 71.

věk získal obecně lidské vlastnosti, je schopen racionálně uvažovat, svobodně se rozhodovat. Lidská práva by měla být slepá vůči individuálním rozdílům i vůči skupinovým charakteristikám. Základem těchto práv je tedy druhová identita lidí. Oproti tomu politika difference přiděluje uznání na základě individuálních či skupinových rysů, nikoliv na základě jednotlivcovy druhové identity.

Charles Taylor shrnuje ideál všelidské rovnosti, který je tak doplněn ideálem autentického uskutečnění individuálních a skupinových diferencí pod pojem etika authenticity.⁵⁷ Kwame Antony Appiah hodnotí Taylorovo spojení těchto dvou ideálů autentického uskutečnění individuálních a skupinových diferencí velice kriticky. Dle jeho názoru se individuální a skupinová práva, dva typy politik uznání jdoucí si za svým cílem, mohou velice snadno dostat do sporu mezi sebou. „Sledování individuální jedinečnosti vede člověka k nonkonformismu, naopak sledování práva na realizaci jeho skupinové odlišnosti z něj činí pouze exemplář skupinové esence a abstrahuje od všeho, co je v něm originální a na skupinu neredukovatelné. Autentická realizace jednotlivce jde často proti autentické realizaci skupiny,“⁵⁸ čímž Appiah kritizuje Taylorovo spojení politiky univerzalizmu a difference pod etiku authenticity.

Charles Taylor napětí mezi dvěma typy uznání prakticky prezentuje na příkladu své rodné země Kanady. „V Severní Americe je „multikulturalismus“ dítětem amerického hnutí 60. let za občanská práva i úsilí frankofonních obyvatel Kanady za větší politickou autonomii, které nechtěně otevřelo problém vztahu k původním obyvatelům, imigrantům a dalším marginalizovaným skupinám.“⁵⁹ Současná Kanada je zemí, jež byla založena roku 1867 zákonem British North America Act, na jehož základě

⁵⁷ TAYLOR, CH. *Etika authenticity*. 1. vyd. Praha: Filosofia, 2001. s. 51.

⁵⁸ BARŠA, P. *Politická teorie multikulturalismu*. 2. vyd. Brno: CDK, 2003. s. 71-72.

⁵⁹ Tamtéž, s. 13.

vznikl federální svaz čtyř provincií, z nichž bylo v tu dobu nejdůležitější anglofonní Ontario a převážně frankofonní Quebec. K těmto provinciím se postupem času přidávaly další provincie a teritoria. Mezi těmito dvěma frankofonními a anglofonními skupinami panuje odjakživa neustálý spor o uznání. Frankofonní část obyvatelstva Kanady započala proces za posílení biculturalismu, který nakonec vedl na přelomu 60. a 70. let k obrátu k multikulturalismu. V tuto dobu se ke svým právům totiž přihlásily i skupiny původního obyvatelstva, Indiáni a Inuité, i mnoho dalších etnických a národnostních skupin, které se neidentifikují ani s britským, ani s francouzským dědictvím.⁶⁰

Tyto snahy o zachování kolektivního dobra frankofonní kultury považuje velká část anglofonních obyvatel za porušování kanadských práv a svobod z roku 1982, neboť se domnívají, že kolektivní cíle určité kultury mohou vyžadovat omezení svobody individuálního jednání.⁶¹ Quebeckí nacionalisté požadují k Chartě práv připojení zvláštní klauzule, která by zde umožnila ochranu a rozvoj frankofonní kultury. Charles Taylor se ve svém pojetí multikulturalismu snaží usmířit práva a požadavky frankofonní quebecké komunity s federalismem zbytku Kanady. Jako veřejně známá a vlivná osobnost se anglofonní reprezentant Quebecu „zastává frankofonního nároku na společně sdílené dobro québecké pospolitosti a zároveň se tento nárok pokouší sloučit s požadavkem na kanadský více-méně anglofonně orientovaný federalismus.“⁶² Charles Taylor zastává

⁶⁰ BARŠA, P. *Politická teorie multikulturalismu*. 2. vyd. Brno: CDK, 2003. s. 45.

⁶¹ Jedná se o 27. sekci Ústavního zákona z roku 1982, jímž byla stvrzena politika nabádající soudce, aby interpretoval Chartu práv a svobod a zároveň i součást Ústavního zákona „způsobem konsistentním s udržením a posílením multikulturního dědictví Kanaďanů.“ In: BARŠA, P. *Politická teorie multikulturalismu*. 2. vyd. Brno: CDK, 2003. s. 47.

⁶² TAYLOR, CH. *Politika uznání*. In: GUTMANN, A. (ed.) *Zkoumání politiky uznání: Multikulturalismus*. 2. vyd. Praha: EPOCHA, 2004. s. 190.

v tomto případě „komplementární vyvažování nároku jednotlivců a nároků skupin,“⁶³ což je základem liberalismu, kde je člověk schopen současně respektovat cíle kolektivních a individuálních práv.

Jeden z komunitaristů Michael Walzer ve svém komentáři Taylorovy eseje o politice uznání systematicky rozděluje dva typy liberalismu, jejichž koexistenci Charles Taylor v Kanadě zastává. Rozděluje procedurální liberalismus, který se zasazuje o individuální práva, podporuje neutrální stát, který co možná nejméně zasahuje do náboženských a kulturních zájmů občanů. Druhý typ liberalismu, nazvaný liberalismem komunitaristickým, činí naopak vše pro přežití a rozkvět určitého většinového národa, kultury či náboženství, a zasahuje do jeho dění.⁶⁴ V případě Quebecu a frankofonního obyvatelstva by Taylor zvolil liberalismus komunitaristický, ale v případě federativní Kanady se přiklání k procedurálnímu liberalismu, který je pro země přistěhovalců příznivější. V ideálním případě Kanady prosazuje Charles Taylor procedurální liberalismus protkaný komunitaristickým modelem.

Této Taylorově dichotomii oponuje kanadský zastánce liberalismu Will Kymlicka, jehož cílem je dokázat hodnotu příslušnosti k národní kultuře a „skupinově diferencovaná práva“ příslušníků. Dle něj je skupinová příslušnost základní podmínkou individuální svobody. Díky skupinové příslušnosti má člověk dostatek prostoru pro svobodnou volbu a poskytuje člověku identitu a psychickou stabilitu. Kultura člověku poskytuje prostředí, nástroje a cíle individuální svobody. Stejně jako Charles Taylor a Jürgen Habermas tvrdí, že skupinová příslušnost člověka je nutná, ale na rozdíl od nich říká, že kulturní příslušnost nenese žádné etické orientace, národní kultura nemá žádnou etickou náplň, nýbrž ji pouze vytváří pro

⁶³ BARŠA, P. *Politická teorie multikulturalismu*. 2. vyd. Brno: CDK, 2003. s. 72.

⁶⁴ WALZER, M. *Komentář*. In: GUTMANN, A. (ed.) *Zkoumání politiky uznání: Multikulturalismus*. 2. vyd. Praha: EPOCHA, 2004. s. 114-115.

rozvoj těchto náplní. Lidé jednoho národa sdílejí jazyk, historii, ale již nemusí sdílet stejné představy o dobru a stejné životní způsoby. Dle Kymlicky musí být liberální stát vždy národním státem, který není kulturně neutrální, nýbrž etiky neutrální.⁶⁵ „Liberální multikulturalismus vyžaduje svobodu uvnitř menšinové skupiny a rovnost mezi skupinou menšinovou a většinovou.“⁶⁶ Avšak Charles Taylor a Michael Walzer se domnívají, že skupinová a individuální práva jsou v rozporu. V případě Quebecu jde především o přežití kolektivní kultury, jejímž cílem je samostatné, nezávislé kolektivní dobro, nikoliv individuální autonomie. Dle komunitaristů je skupinová hodnota na individuální autonomii nezávislá, což liberálové pochopit nedokážou.

Liberálové neberou v potaz hodnotu kultury jako takové, vždy nad ní stanoví individuální práva, komunitaristé tomuto tvrzení oponují, domnívají se, že by liberálové měli více myslet též na dobro a přežití naindividuální kultury, ale takovéhle vyvažování je pro liberální multikulturalisty nepřijatelné.⁶⁷ Charles Taylor se v tomto sporu neprojevuje tak radikálně jako ostatní zastánci komunitaristického liberalismu, kteří podporují přežití většinového národa na určitém území, nýbrž se snaží vyhledávat kompromisy mezi oběma přesvědčeními. Jak jsem se již zmínila, je zastáncem koexistence obou typů liberalismu a věří, že mohou vedle sebe existovat. Jako praktický příklad uvádí svou rodnou zemi Kanadu.

V další kapitole se budu věnovat dvěma typům politiky uznání, které jsou v podstatě východiskem pro multikulturalismus liberální a komunitaristický.

⁶⁵ BARŠA, P. *Politická teorie multikulturalismu*. 2. vyd. Brno: CDK, 2003. s. 77-78.

⁶⁶ Tamtéž, s. 81.

⁶⁷ Tamtéž, s. 83-84.

3 Politika uznání

Uznání není výlučně jen zdvořilostním výrazem, kterým jsme k lidem povinováni, nýbrž je především základní lidskou potřebou. V současné politice figuruje potřeba a požadavek uznání v popředí. „Požadavek uznání je dnes kladen ve zcela odlišných konstelacích, ve jménu menšin či „podřízených“ skupin, v rámci různých forem feminismu a ve spojení s tím, co se dnes označuje jako politika multikulturalismu.“⁶⁸

Na požadavek uznání je kladen zvláštní důraz, který je podněcován předpokladem, že mezi uznáním a identitou existuje určitá souvislost. Identita v tomto případě označuje sebezporozumění lidí, vědomí hlavních znaků, které lidi dělají lidmi.⁶⁹ Identita lidí je ovlivňována zevnitř, v podobě autonomního Já, a zároveň zvenčí, různými sociálními kontexty a situacemi v podobě kolektivních identit, modelů života, či obrazů světa.⁷⁰ Hlavní myšlenkou Taylorovy teorie uznání je, že identita jedince je částečně určována uznáním či zneuznáním ze strany druhých, neboť člověk či skupina lidí může utrpět újmu a deformaci, jestliže jejich okolí odráží znevažující obraz jich samých. Neuznání druhého svědčí o jistém nedostatku náležitého respektu k člověku, může být určitou formou útlaku, může způsobit ublížení a na své oběti může uložit neobyčejnou nenávisť k sobě samému. Neuznání identity lze uvést na příkladu černošských obyvatel, kteří byli po mnoho generací ponižováni a diskriminováni. Tento obraz si mnoho černošů vzalo za svůj, což způsobilo pohrdání sebou samým, které se posléze stalo jedním z nejvlivnějších nástrojů jejich útisku.

⁶⁸ TAYLOR, CH. *Politika uznání*. In: GUTMANN, A. (ed.) *Zkoumání politiky uznání: Multikulturalismus*. 2. vyd. Praha: EPOCHA, 2004. s. 44.

⁶⁹ Tamtéž, s. 44.

⁷⁰ Tamtéž, s. 181.

Aby bylo vše napraveno, je prvním úkolem zbavení se této vnucené, destruktivní identity.⁷¹

Na tento diskurs uznání a identity, který se současnému člověku jeví jako srozumitelný a známý, by lidé před několika stovkami let hleděli s neporozuměním. Aby bylo možné pochopit tento důležitý posun, na jehož základě získala změna ohledně uznání a identity svůj dnešní význam, je nutné vrátit se do doby, kdy tyto změny nastaly.⁷²

První změnou, která posunula do popředí zájem o identitu a uznání, je zhroucení společenských hierarchií, které dříve vytvářely základ cti.⁷³ Základem této cti je žádost o privilegia a o rozlišení, o distinkci, čest v tomto významu nevzdáváme každému, nýbrž někomu, kdo je něčím významný a privilegovaný. Rousseau toto pojetí hierarchicky utvářené cti a „préférences“ vždy velmi ostře kritizoval. Pramen zdravé společnosti naopak spatřoval v republikánské společnosti, v níž se mohou všichni lidé těšit stejné pozornosti.⁷⁴ V protikladu k hierarchicky utvářenému pojmu cti se udává moderní pojem důstojnosti, jehož základem je, že na této důstojnosti participuje každý člověk. V moderní demokratické společnosti bylo pojetí cti tedy postupně nahrazeno rovnou důstojností, což vedlo k rovnoprávnému uznání všech lidí. Taylor jako drobný příklad tohoto procesu uvádí mimo jiné současný příklad změny v oslovení slečny a paní v anglofonních zemích, místo původního znění „Mrs.“ pro paní a „Miss“ pro slečnu, se nyní používá ekvivalentní „Ms.“ pro oba stavy.

⁷¹ TAYLOR, CH. *Politika uznání*. In: GUTMANN, A. (ed.) *Zkoumání politiky uznání: Multikulturalismus*. 2. vyd. Praha: EPOCHA, 2004. s. 44-45.

⁷² Tamtéž, s. 45.

⁷³ Pojem „čest“ (honour) je zde používán ve smyslu, jaký měl ve starověkém režimu, kde byl úzce spjat s nerovností. Charles Louis de Montesquieu pojem čest v tomto významu užíval ve svém popisu monarchie.

⁷⁴ TAYLOR, CH. *Politika uznání*. In: GUTMANN, A. (ed.) *Zkoumání politiky uznání: Multikulturalismus*. 2. vyd. Praha: EPOCHA, 2004. s. 54.

Rovnoprávné uznání nabylo v průběhu let různých forem, nyní je zdůrazňován požadavek rovného uznání určitých kultur a obou pohlaví.⁷⁵

V 18. století nastala další důležitá změna, která přispěla k pojetí uznání v jeho dnešním významu. Důležitost pojetí uznání posílila nová forma identity, tzv. individualizovaná identita, která patří pouze člověku a kterou jednatel objevuje v sobě samém. „Tato změna je částí hlubšího subjektivního obratu, k němuž došlo v novodobé kultuře, obratu k nové formě niternosti, v níž sami sebe náhle vnímáme jako bytosti s vnitřní hloubkou.“⁷⁶ Než nastala tato změna, byli lidé zřejmě také vybaveni intuitivním citem a morálním pociťováním rozlišovat dobré od zlého, avšak cílem tohoto poznání byla kalkulace důsledků vzhledem k boží odměně či trestu. Z nového učení vyplývá, že poznání dobrého od zlého není předmětem pouhé kalkulace, nýbrž se nachází v samotném nitru našeho pociťování, sama morálka se stává naší součástí, hlasem našeho nitra.⁷⁷

Zde se znovu setkáváme s problematikou, která tvořila jedno ze základních témat *Etiky authenticity*, a to právě s autenticitou samotnou. Autenticita označuje původnost či originalitu a vztáhneme-li tuto myšlenku k lidskému životu, lze říci, že vést autentický život znamená realizovat svůj vlastní originální způsob bytí.⁷⁸ Pojem autenticita se vyvíjí z posunu morálního důrazu, kde dochází k vytvoření určitého spojení s vlastními city, které získávají vlastní morální váhu. Na tento posun je v rámci diskurzu authenticity nahlíženo jako na něco, co musí člověk vykonat, jestliže chce být člověkem v plném slova smyslu.⁷⁹

⁷⁵ TAYLOR, CH. *Politika uznání*. In: GUTMANN, A. (ed.) *Zkoumání politiky uznání: Multikulturalismus*. 2. vyd. Praha: EPOCHA, 2004. s. 46-47.

⁷⁶ Tamtéž, s. 48.

⁷⁷ Tamtéž, s. 47.

⁷⁸ Tamtéž, s. 177.

⁷⁹ Tamtéž, s. 47.

Pro lepší pochopení změny v posunu morálního důrazu poukážu na několik starších názorů, které pokládají za podstatný předpoklad rozvinuté existence spojení s nějakým zdrojem, s bohem či s ideou dobra. Aurelius Augustinus, byl sice zastáncem názoru, že zdrojem lidské existence je Bůh, ale také tvrdil, že cesta k Bohu vede pouze skrze vědomí sebe samých. „Bůh Tvůj však jest samým Životem Tvého života.“⁸⁰ Duše člověka je něčím, co dává život hmotnému tělu, v podstatě ho oživuje, ale Bůh je tím, kdo je ještě výše a dává život právě té duši. Proto je natolik důležité poznat nejprve dokonale vlastní duši, skrze kterou se můžeme dostat až k poznání svého Boha.

Dalším autorem, který přispěl ke změně v posunu morálního důrazu na vlastní nitro, je Jean-Jacques Rousseau, který není sice původcem této změny, ale Charles Taylor ho považuje za důležitého proto, že v podstatě vyjádřil něco, co v moderní kultuře začalo již působit. Rousseau zdůrazňuje nutnost úzkého vztahu k vlastnímu jáství, „které je podstatnější než každé morální přesvědčení a které je zdrojem velké radosti a spokojenosti, dokonce dostává pojmenování: *le sentiment de l'existence*.“⁸¹ Tuto otázku ohledně morálky Rousseau vyjadřuje často tak, jako by šlo o schopnost člověka následovat hlas přírody. Problém nastává tehdy, je-li tento hlas přehlušen různými vášněmi, naší závislostí na druhých, sebestláskou či hrdostí.⁸²

Rozhodující význam získává myšlenka autenticity až v době prorusseauovského vývoje, kdy Johann Gottfried Herder formuloval myšlenku o originalitě způsobu života každého člověka. Za důležité pro politiku uznání považují hlavně Herderovo užití koncepce originality ve dvou rovinách. V prvním případě vztahuje tuto koncepci k jednotlivému člově-

⁸⁰ AUGUSTINUS, A. *Vyznání*. Praha: KALICH, 1997. s. 310.

⁸¹ TAYLOR, CH. *Politika uznání*. In: GUTMANN, A. (ed.) *Zkoumání politiky uznání: Multikulturalismus*. 2. vyd. Praha: EPOCHA, 2004. s. 48.

⁸² Tamtéž, s. 48.

ku uprostřed jiných lidí a v případě druhém i k národu, jakožto nositeli kultury uprostřed jiných národů. „Tak jako má být sám sobě věrný jedinec, má být sobě, to znamená kultuře, věrný i národ.“⁸³

Dále se budu věnovat pojetí identity člověka v moderní době. Aby se člověk mohl stát člověkem v pravém smyslu, je nezbytné, aby si uvědomil, že zásadním rysem lidského života je jeho principiálně dialogický charakter. To znamená, že neexistuje žádné niterné, monologické vytváření sebe sama, nýbrž že je toto vytváření vždy úzce spojeno s kontaktem s vnějším prostředím. Chápat sebe sama a určovat tak tím svou identitu můžeme pouze v kontaktu s druhými, které George Herbert Mead označil jako signifikantní druhé.⁸⁴

Diskurs uznání je možné vysvětlit nejen v intimní sféře, kde vytváření identity je hlavně procesem, jenž probíhá v trvalém dialogu se signifikantními druhými, ale také ve veřejné sféře, kde politika rovného uznání nabývá značného významu. „Pojetí, podle něhož jsou identity utvářeny v otevřeném dialogu bez společensky předem stanoveného scénáře, přispělo ve společenské sféře k tomu, že se pozornost zaměřila na politiku rovného uznání a že současně došlo k jejímu zproblematizování.“⁸⁵ Ve veřejné sféře registrujeme v současné moderní době určitý nárůst rizik zneuznání. Některým lidem může být způsobena skutečná újma tím, že je jim upíráno rovné uznání, v důsledku čehož se na něm nemohou ani podílet. Odepření uznání může být nástrojem útlaku, což je téma, kterému se věnují mnohé současné diskuze o vztazích mezi různými rasami a o multikulturalismu, stejně tak jako v současném feminismu.⁸⁶

⁸³ TAYLOR, CH. *Politika uznání*. In: GUTMANN, A. (ed.) *Zkoumání politiky uznání: Multikulturalismus*. 2. vyd. Praha: EPOCHA, 2004. s. 50.

⁸⁴ Tamtéž, s. 51.

⁸⁵ Tamtéž, s. 55.

⁸⁶ Tamtéž, s. 55.

V další části své práce se budu věnovat politice rovného uznání ve veřejné sféře, která ve skutečnosti označuje dvě různá východiska. V prvním případě se jedná o přechod od cti k důstojnosti, ze kterého vzešla politika univerzalizmu, a ve druhém případě jde o politiku difference, která vzešla z vývoje moderní představy o identitě.⁸⁷

3.1 Politika univerzalizmu

Politika univerzalizmu, která vznikla hlubokou změnou přechodu od cti k důstojnosti, poukazuje na to, „že důstojnost je něco, co náleží stejnou měrou všem občanům a svým obsahem směřuje k přizpůsobení a vyrovnání práv a nároků.“⁸⁸ Cílem politiky univerzalizmu je zabránit zastaralému rozlišování mezi lidmi první, druhé, či další kategorie, zkrátka se odpoutat od hierarchizované podoby společnosti. Avšak i v současné době vztahují někteří lidé tuto myšlenku pouze na některé sektory života. Jedni uznávají politiku univerzalizmu pouze v oblasti volebního a občanského práva, druzí přidružují rovnoprávnost i k socioekonomické sféře.

Domnívám se, že bychom však neměli opomenout ještě jednu, s tímto problémem související problematiku, kterou formuloval Isaiiah Berlin. Lidé žijící v chudobě mají sice díky politice univerzalizmu stejná práva jako ostatní lidé, avšak vzhledem k jejich chudobě jsou jim některá občanská práva, poskytující člověku jistou svobodu, vlastně odpírána. A právě Isaiiah Berlin rozlišil dvě svobody, které by měl člověk díky svým občanským právům a svobodám obdržet, jež Berlin analyzuje ve své nejvýznamnější stati *Dva pojmy svobody*.⁸⁹

⁸⁷ TAYLOR, CH. *Politika uznání*. In: GUTMANN, A. (ed.) *Zkoumání politiky uznání: Multikulturalismus*. 2. vyd. Praha: EPOCHA, 2004. s. 56-57.

⁸⁸ Tamtéž, s. 56.

⁸⁹ V originále vyšla tato esej Isaiiah Berlina pod názvem *Two concepts of Liberty* v knize *Four Essays on Liberty* roku 1969 v Oxfordu vydané v českém překladu

Politická svoboda je dle Berlina něco, co člověku dodává prostor, v němž člověk může jednat bez překážek ze strany druhých lidí. Je-li člověk nějakým způsobem ze strany druhých omezen na určité minimum, či k něčemu přinucen, je této svobody zbaven. Za negativní svobodu považuje Berlin svobodu ve smyslu neovlivňování ze strany druhých lidí, čím méně se druzí vměšují člověku do života, tím větší je jeho svoboda. Oproti tomu pozitivní svoboda je ta, jež vychází z přání individua být si vlastním pánem.⁹⁰ Shrnu-li tyto dva druhy pojmu svoboda, mohu je laicky rozlišit jako „svobodu od“ ve smyslu negativní svobody a „svobodu k“ ve smyslu pozitivní svobody. Negativní svoboda v případě politiky univerzalizmu poskytuje člověku, díky občanským právům a svobodám, možnost oprostit se od různých tlaků, překážek či vměšování se. Pozitivní svoboda naopak poskytuje možnosti k něčemu, něco činit, něčemu se věnovat, někam vycestovat, zkrátka nakládat se svým životem dle vlastních představ.

Rozlišení těchto svobod má podstatnou souvislost s politikou univerzalizmu a se situací lidí, jimž například chudoba systematicky brání v tom, aby svá občanská práva mohli přiměřeným způsobem užívat. Tito lidé sice disponují negativní svobodou, díky které jsou oproštěni od různých forem útlaku, ale už nedisponují svobodou pozitivní, která by jim umožnila být vlastním pánem svého života, aby mohli činit, co chtějí.⁹¹

V kapitole o politice uznání jsem se již zmínila o Jean-Jacques Rouseauovi, který významným způsobem přispěl ke změně v posunu morálního důrazu na vlastní nitro. V souvislosti se svými teoriemi o nezbytnosti úzkého vztahu k vlastnímu jáství se významně přičinil o kritiku hierar-

pod názvem *Dva pojmy svobody* v knize *Současná politická filosofie* editované Jánosem Kisem roku 1997.

⁹⁰ BERLIN, I. *Dva pojmy svobody*. In: KIS, J. (ed.) *Současná politická filosofie*. Praha: Oikúmené, 1997. s. 50-59.

⁹¹ TAYLOR, CH. „Morální a politická filosofie dnes: Omyl negativní svobody.“ *Filosofický časopis*. Praha: Filosofický ústav AV ČR, 1995. roč. 43, č. 5, s. 795-814.

chické cti a na nutnosti jejího přechodu k novodobé důstojnosti, založené na rovnosti všech lidí.

V Rousseauově popisu dobré společnosti však určitou roli úcty ještě zachytit lze. V jedné kapitole své práce *Considerations sur le gouvernement de Pologne* popisuje Rousseau veřejné hry v republikánských poměrech, které byly prostředkem pro přiblížení se občanů své vlasti. Vítězové těchto her byli uctíváni za potlesku všech svých spoluobčanů, byli oslavováni a povzbuzováni, čímž jejich čest dosahovala velice vysokého až neuvěřitelného stupně cti. Sláva a veřejné uznání k těmto hrám zkrátka patřily. Podstatnou roli však nehrála jen sláva a čest vítěze, nýbrž možnost, že se všichni občané země vůbec mohou účastnit na těchto hrách stejnou měrou. Vše vychází z vyvážené vzájemnosti, která je základem rovnosti.⁹²

V tomto případě lze určitou míru úcty tolerovat, ale podoba cti, jež byla podporována ve středověké společnosti, je založena zvláště na sebelásce, usiluje o výsady, o závislost na druhých, čímž se šíří zkaženost a pohrdání hranicemi. „Opatřením k nápravě není pouhé odmítnutí úcty, nýbrž přechod ke zcela jinému systému, který se vyznačuje rovností, vzájemností a jednomyslností chtění.“⁹³ Podstatným faktorem a předpokladem této jednomyslnosti je rovná úcta patřící každému člověku. A v tomto momentě právě nastává věk důstojnosti, který je základem pro politiku univerzalizmu.⁹⁴

Takto vymezená politika univerzalizmu založená na rovné důstojnosti všech lidí je v určitých situacích řešením mimořádně problematickým. Politika univerzalizmu vyžadující rovnou úctu ke všem jedincům vyžaduje zároveň úzce vymezenou jednomyslnost chtění, která se zdá být

⁹² TAYLOR, CH. *Politika uznání*. In: GUTMANN, A. (ed.) *Zkoumání politiky uznání: Multikulturalismus*. 2. vyd. Praha: EPOCHA, 2004. s. 65.

⁹³ Tamtéž, s. 67.

⁹⁴ Tamtéž, s. 67.

s jakoukoli diferencí neslučitelná. Taylor je přesvědčen, že dle Rousseaua je svobodná politická obec zkrátka neslučitelná s kteroukoli diferenciací rolí.⁹⁵

Vzhledem k tomu, že v současné době se stále více společností přeměňuje ve společnosti multikulturní, které jsou charakterizovány rozličností kultur, které stále více usilují o své přežití v novém prostředí, by ta jistá obec či společnost, která je s jakoukoli diferenciací neslučitelná, zajisté neměla dlouhého trvání. Společnost, která trvá na jednotné aplikaci pravidel, jež definují práva, je nedůvěřivá ke kolektivním cílům a není vstřícná k rozdílům, je zpravidla založena na procedurálním modelu liberalismu. Tento druh liberalismu samozřejmě neusiluje o zrušení kulturních rozdílů mezi jedinci, avšak ani tyto rozdíly nijak nepodporuje a nepřilíš je zohledňuje. A právě proti tomuto druhu liberalismu založenému na politice univerzalizmu oponuje politika difference, která je základem pro liberalismus komunitaristický.⁹⁶ Zde se nacházejí dvě navzájem neslučitelná pojetí liberální společnosti, jež se v posledních desetiletích neustále vyhrocují.⁹⁷

3.2 Politika difference

K politice difference je možné přistupovat jako ke ztělesnění moderní představy o identitě a jako k vyjádření jednoho z konstitutivních dober moderny, tj. expresivity a ideálu autenticity.

Moderní představa o identitě je výsledkem subjektivního obratu, obratu k nové formě niternosti, kdy náhle vnímá člověk sám sebe jako bytost s vnitřní hloubkou, bytost něčím jedinečnou a originální. Politika difference je primárně, stejně tak jako politika univerzalizmu, založena na univerzalizmu, z čehož lze vydedukovat, že se předměty těchto dvou druhů

⁹⁵ TAYLOR, CH. *Politika uznání*. In: GUTMANN, A. (ed.) *Zkoumání politiky uznání: Multikulturalismus*. 2. vyd. Praha: EPOCHA, 2004. s. 68.

⁹⁶ Tamtéž, s. 78-79.

⁹⁷ Tamtéž, s. 77.

politik budou neustále přesahovat a prolínat. Požadavek uznání odlišností všech lidí je totiž založen na principu univerzální rovnosti. Politika difference odmítá jakoukoli formu diskriminace a rozlišování občanů do kterýchkoli kategorií. Na rozdíl od politiky univerzální důstojnosti, která bojuje za formy nediskriminace, které jsou k rozdílům mezi jednotlivými občany „slepé“, politika difference zakládá formu nediskriminace na novém stanovisku, které chce, aby jeho základem bylo právě učinění rozdílů mezi jednotlivými občany.

Politika difference zdůrazňuje především uznání člověka pro jeho jedinečnou identitu, vyžaduje, aby jedinec, skupina či celá kultura byla uznávána na základě své jedinečnosti a zvláštnosti. Doposud lidé jedince odlišných identit převážně přehlíželi, opomíjeli, či se je snažili asimilovat. Dle Charlese Taylora je tento druh asimilace „smrtelem hříchem páchaným na ideálu autenticity.“⁹⁸

Dle mého názoru je v současné době, kdy jsou téměř všechny společnosti stále multikulturnější a též otevřenější mnohonárodní migraci, nutné, aby dominantní kultury nevnucovaly kulturám menšinovým svou identitu a hodnoty. Je důležité, aby bylo posíleno uznání rovné hodnoty, aby kulturní menšiny měly možnost přežití v kultuře v určité nadřazené zemi.

Charles Taylor opět poukazuje na problematiku své rodné země Kanady a na situaci mezi členy anglofonní a frankofonní kultury. Domnívá se, že mnohonárodnostní společnost, jakou je například Kanada, se může velice snadno rozpadnout proto, že jedna skupina viditelně neuznává skupinu druhou.⁹⁹

⁹⁸ TAYLOR, CH. *Politika uznání*. In: GUTMANN, A. (ed.) *Zkoumání politiky uznání: Multikulturalismus*. 2. vyd. Praha: EPOCHA, 2004. s. 57.

⁹⁹ Tamtéž, s. 82.

Těžiště této diskuze o rovném uznání kultur je možné ukázat na příkladu vzdělání v širokém smyslu. Na univerzitních katedrách humanitních oborů neustále dochází k diskuzím ohledně rozšíření závazně stanovených autorů, o kterých se budou studenti učit. Zastánci tohoto názoru chtějí poskytnout více prostoru ženám, příslušníkům neevropských ras a kultur. Též se jedná o rozšíření středoškolských osnov, které by byly zaměřené na žáky ve školách s většinovou černošskou populací. Původci těchto změn zdůvodňují svá jednání jako nápravu ponižujícího obrazu jich samých, který je ženám a opomíjeným studentům neustále vsugerován. Rozšíření a změna školních osnov slouží hlavně jako poskytnutí náležitého uznání těm, kteří byli doposud vylučováni. Zde člověk opět naráží na zásadu, že uznání vytváří identitu člověka.¹⁰⁰

Zde usuzuji, že myšlenka uznání lidí jiných kultur vychází z etiky autenticity, která označuje původnost a originalitu. Tyto vlastnosti člověka by měly být zachovány v každé situaci. Příslušníci menšinových kultur jsou často lidé, kteří potřebují pomoc a zázemí v určité zemi. Je tedy nutné, abychom poskytli těmto lidem možnost, díky které by měli možnost zachovat si svou originalitu, ponechat si alespoň část své identity a nabýt tak uznání druhých.

Jedním z autorů, kteří přispěli k této změně, je Frantz Fanon, který ve svém vlivném díle *Les damnés de la terre* uvádí, že hlavní zbraní kolonizátorů bylo to, že porobeným vštíplili právě kolonizátory vytvořený obraz kolonizovaných. Aby kolonizovaní obyvatelé mohli nějak bránit svou identitu a čest, byla zde jediná možnost, nejprve se museli zbavit těchto ponižujících obrazů vštípených kolonizátory. Fanon jako jedinou cestu ke svobodě doporučuje násilí, jež vyrovná ono násilí, jehož pomocí byl kolonizovaným vnucen onen ponižující obraz sebe sama. Tak je tomu nejen

¹⁰⁰ TAYLOR, CH. *Politika uznání*. In: GUTMANN, A. (ed.) *Zkoumání politiky uznání: Multikulturalismus*. 2. vyd. Praha: EPOCH, 2004. s. 83.

v případě kolonizovaných zemí a jejich obyvatel, ale i v případě různých hnutí a etnických a národnostních menšin žijících v kultuře většinové.¹⁰¹

Aby byl člověk schopen tohoto aktu uznání něčeho odlišného, uznání difference, musí nejprve změnit své hodnotové horizonty, změnit sebe sama, aby již jednoduše nesoudil druhé podle svých obvyklých měřítek a byl tak tolerantnější. Čistě z lidského hlediska, lze předpokládat, „že kultury, které po dlouhá období poskytovaly horizont smyslu velkému množství lidí rozmanitých charakterů a povah,“¹⁰² které vyjádřily své pojetí dobra, posvátného a obdivuhodného, vlastní zajisté něco, co si zaslouží náš obdiv a úctu, a to i přesto, že vlastní i mnohé, čeho bychom se mohli obávat, co přijmout nelze.¹⁰³ Stejně jako Charles Taylor se domnívám, že *a priori* odmítnout něco takového je projevem naprosté arogance.

Profesorka Anna Hogenová ve svém článku *Fenomén identity jako problém* poukazuje na problém multikulturality a to, co se stane s člověkem, jenž je vytržen ze svého dosavadního horizontu, „s člověkem, jenž pramen, z něhož pramení smysl jeho života, ztratí?“¹⁰⁴ V této souvislosti poukazuje na situaci vzniklou ve Francii, jež je národnostním státem a usiluje o integraci menšinových skupin do skupiny dominantní. Nedovolili zde člověk Romovi či Indiánovi, aby nacházel své jáství, pramen své identity, pak nemůže počítat s tím, že přijme role majoritní společnosti, která své oprávnění ze svého jáství čerpá. U těchto menšin pak velice

¹⁰¹ TAYLOR, CH. *Politika uznání*. In: GUTMANN, A. (ed.) *Zkoumání politiky uznání: Multikulturalismus*. 2. vyd. Praha: EPOCHA, 2004. s. 82.

¹⁰² Tamtéž, s. 90.

¹⁰³ Tamtéž, s. 90.

¹⁰⁴ HOGENOVÁ, A. „Fenomén identity jako problém.“ *PAIDEIA: Philosophical e-journal of Charles University*. 2006. roč. 3, č. 1. ISSN 1214-8725. Dostupný z WWW: <<http://userweb.pedf.cuni.cz/paideia>> (citováno 11. 4. 2010)

snadno vznikne problém identity, pocit vykořenění a projeví se absurdita prožívaná jako samozřejmá součást každodenního životního provozu.¹⁰⁵

3.3 Shrnutí politiky univerzalizmu a politiky difference

Politika univerzalizmu a politika difference se v mnohých bodech prolínají a přesahují, podstatným rozdílem mezi nimi je ovšem jejich pojetí uznání člověka. Zatímco politika univerzalizmu, podporující procedurální model liberalismu, vyžaduje rovnou úctu ke všem a nepodporuje jakékoliv diferenciaci mezi jedinci, politika difference, jež je základem pro liberalismus komunitaristický, je též založena na univerzalizmu, ale především zdůrazňuje uznání člověka, skupin či pospolitosti pro svou jedinečnost. Zdá se, že se jedná o dvě navzájem neslučitelná pojetí liberální společnosti, jež se v posledních desetiletích stále vyostřují.

Charles Taylor artikuluje tyto dva druhy politiky, navzdory tomu, že označují dvě odlišná východiska, především proto, že v doplnění liberální politiky univerzalizmu svou komunitaristicky a republikánsky orientovanou politikou difference nalézá ideální řešení politiky uznání.

V ideálním případě by podle Taylora měla být ve státě zabezpečena individuální práva jedince, jež jsou poskytována politikou univerzalizmu, ale zároveň by měla být uznávána jedinečná charakteristika jedinců a především celých pospolitostí a kultur definovaných národní či jinou identitou, jež jsou oproti tomu poskytována politikou difference.¹⁰⁶

V souvislosti s Taylorovou interpretací politiky uznání se domnívám, že v době, kdy multikulturní společnost přestává být výjimkou, by

¹⁰⁵ HOGENOVÁ, A. „Fenomén identity jako problém.“ *PAIDEIA: Philosophical e-journal of Charles University*. 2006. roč. 3, č. 1. ISSN 1214-8725. Dostupný z WWW: <<http://userweb.pedf.cuni.cz/paideia>> (citováno 11. 4. 2010)

¹⁰⁶ HRUBEC, M. *Východiska Taylorova výkladu ambivalentního charakteru moderny*. In: TAYLOR, CH. *Etika authenticity*. 1. vyd. Praha: Filosofia, 2001. s. 121.

měli lidé více dbát na uznání druhých jako jedinečných bytostí, přičemž by neměli opomíjet univerzální pohled na věc.

4 Závěr

„Problém, který před námi stojí, se musí nahlédnout jako odpověď. Ke každé odpovědi patří otázky. Pokud je najdeme, pak jsme problému porozuměli, vstoupili jsme totiž do pozadí, z něhož se problém stal problémem.“¹⁰⁷ V současné moderní době, kdy soužití jedinců mnoha odlišných národností, kultur a skupin je neustále aktuální tematikou, se lidé snaží nalézt ideální možnost, jak tuto problematiku multikulturních společností vyřešit. Postupem času se vyvinuly různé teorie, které se snaží artikulovat řešení sociální a politické problematiky multikulturní společnosti. Záchytným bodem, o který se opírají, a k němuž se vyjadřují některé teorie multikulturalismu, je problematika uznání jedince ve společnosti. Ve své práci jsem se věnovala pojetí uznání dle Charlese Taylora, které je ovlivněno mnoha faktory utváření moderní identity a je výchozím bodem pro jeho koncepci multikulturalismu. Soudím, že problém multikulturality je v podstatě odpovědí na řadu otázek ohledně uznání či neuznání jedince ve společnosti a též na utváření jeho moderní identity. Tyto „otázky“ by mohly člověku pomoci lépe pochopit pozadí, z něhož se multikulturalismus stal problémem a následně jej i řešit.

Domnívám se, že tuto již tak složitou problematiku činí ještě složitější fakt, že jedinci žijící v multikulturních společnostech pocházejí mnohdy z prostředí, jež jim poskytuje určitý horizont smyslu a vyjadřuje určitá konstitutivní dobra pospolitosti, která jsou ve většině případů neslučitelná s horizontem smyslu a konstitutivním dobrem převládající společnosti v zemi a odmítají je přijmout za vlastní. Charles Taylor nachází řešení této situace v kombinaci dvou druhů politiky uznání, politiky univerzalizmu a politiky difference, jež by měly poskytnout současné uznání jedinců jako

¹⁰⁷ HOGENOVÁ, A. „Fenomén identity jako problém.“ *PAIDEIA: Philosophical e-journal of Charles University*. 2006. roč. 3, č. 1. ISSN 1214-8725. Dostupný z WWW: <<http://userweb.pedf.cuni.cz/paideia>> (citováno 11. 4. 2010)

jedinečných a originálních bytostí, a univerzální důstojnost ve společnosti, což znamená, že na všechny rozlišné skupiny by mělo být nahlíženo stejně, přičemž by ale zároveň měly být zachovávány či podporovány jejich kolektivní cíle a zejména individualita a originalita každého jedince.

Do pojetí multikulturalismu, jenž je Taylorem interpretováno jako napětí mezi politikou univerzalizmu a difference, se u Charlese Taylora silně promítá Taylorem dříve rozpracovaná teorie etiky autenticity, což platí zvláště v případě politiky difference, která se soustředí na uznání autentické individuální či skupinové identity.

Etika autenticity nabízí politice difference v podstatě jakýsi stavební kámen pro svou teorii. Autentické je to, co je originální a původní a politika difference se snaží o zachování a uznání právě těchto vlastností. Aby člověk však mohl být schopen uznání druhých, musí si být nejprve vědom vlastního jáství, své vlastní identity. Protože pokud se toto jáství neustaví, potom se nebude moci vytvořit ani autentické jáství, vznikne tak problém v uvědomění si své vlastní identity a člověk nebude schopen uznání sebe sama ani uznání druhých. Proto je důležitou součástí etiky autenticity faktor vytváření moderní identity člověka.

Podstatným tématem pro vytvoření moderní identity je jednak niternost, která poskytuje subjektivizaci jedince a utváření jeho vnitřního života, dále přijetí každodenního života, tedy větší důraz na každodenní záležitosti života, a konečně hlas přirozenosti, díky kterému si je člověk vědom své identity a pospolitosti ve své jedinečnosti, a odlišnosti od identit ostatních. Na základě těchto témat dospěl Charles Taylor ke třem konstitutivním dobrům, jež jsou podle něj základním morálním zdrojem moderní identity.

Konstitutivními dobry jsou nezaujatý rozum, díky němuž člověk získává autonomii, dále expresivismus, který je spjat s myšlenkou autentické exprese individuálních a skupinových identit. Poslední konstitutivní

dobro představuje judeo-křesťanskou tradici, která je však v současné době minimalizována sekularizací.

Člověk vede autentický život v případě, není-li sveden současnou konzumní společností a není-li dotčen neduhy současné společnosti, je-li autonomní, tedy disponuje nezaujatým rozumem, autentický a originální.

Z těchto odpovědí na otázky, jež mají člověku pomoci lépe pochopit pozadí problematiky multikulturalismu, se ukazuje, že klíčem k řešení této problematiky by mohlo být v první řadě uvědomění si sebe sama, které člověku poskytuje možnost uznání identit i ostatních jedinců, přičemž by člověk neměl opomíjet ani univerzální charakter společnosti, a zachovávat tak důstojnost každého jedince.

5 Použitá literatura

- AUGUSTINUS, A. *Vyznání*. 5. vyd. Praha: Kalich, 1997. 565 s. ISBN 80-7017-027-1.
- BARŠA, P. *Politická teorie multikulturalismu*. 2. vyd. Brno: CDK, 2003. 348 s. ISBN 80-7325-020-9.
- BERLIN, I. *Dva pojmy svobody*. In: KIS, J. (ed.) *Současná politická filosofie*. Praha: Oikúmené, 1997. s. 47-99. ISBN 80-86005-60-7.
- DESCOMBES, V. *Is there an objective spirit?* In: TULLY, J. (ed.) *Philosophy in an age of pluralism: the philosophy of Charles Taylor in question*. 1st ed. Cambridge: Cambridge University Press, 1994. s. 96-118. ISBN 0-521-43742-3.
- DUROZOI, G. - ROUSSEL, A. *Filozofický slovník*. 1. vyd. Praha: EWA, 1994. 352 s. ISBN 80-85764-07-5.
- TAYLOR, CH. *Politika uznání*. In: GUTMANN, A. (ed.) *Zkoumání politiky uznání: Multikulturalismus*. 2. vyd. Praha: Epocha, 2004. 192 s. ISBN 80-86328-64-3.
- HONNETH, A. *Meze liberalismu k politicko-etické diskuzi*. In: VELEK, J. (ed.) *Spor o liberalismus a komunitarismus*. 1. vyd. Praha: Filosofia, 1996. s. 13-38. ISBN 80-7007-089-7.
- HOGENOVÁ, A. „Fenomén identity jako problém.“ *PAIDEIA: Philosophical e-journal of Charles University*. 2006. roč. 3, č. 1. ISSN 1214-8725. Dostupný z WWW: <<http://userweb.pedf.cuni.cz/paideia>> (citováno 11. 4. 2010)
- MILLER, D. (ed.) *Blackwellova encyklopedie politického myšlení*. 1. vyd. Brno: JOTA, 1995. 582 s. ISBN 80-85617-47-1.

- SHAPIRO, I. *Morální základy politiky*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2003. 240 s. ISBN 80-246-0716-6.
- SWIFT, A. *Politická filozofie: Základní otázky moderní politologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. 190 s. ISBN 80-7178-859-7.
- TAYLOR, CH. *Etika authenticity*. 1. vyd. Praha: Filosofia, 2001. 138 s. ISBN 80-7007-150-8.
- TAYLOR, CH. *Nedorozumění v diskuzi mezi liberály a komunitaristy*. In: KIS, J. (ed.) *Současná politická filosofie*. Praha: Oikúmené, 1997. s. 465-494. ISBN 80-86005-60-7.
- TAYLOR, CH. *Negative Freiheit?: Zur Kritik des neuzzeitlichen Individualismus*. 1. Auflage. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1992. 320 s. ISBN 3-518-28627-7. (ang. orig. *Philosophical Papers* z. r. 1985)
- TAYLOR, CH. „Morální a politická filosofie dnes: Omyl negativní svobody.“ *Filosofický časopis*. Praha: Filosofický ústav AV ČR, 1995. roč. 43, č. 5, s. 795-818. ISSN 0015-1831.
- TAYLOR, CH. *Philosophical Arguments*. 2nd ed. Cambridge (Massachusetts): Harvard University Press, 1995. 324 s. ISBN 0-674-66476-0.
- VELEK, J. „Ch. Taylor: Holistický individualismus, moderní identita a politika difference: Komentář.“ *Filosofický časopis*. Praha: Filosofický ústav AV ČR, 1995. roč. 43, č. 5, s. 819-827. ISSN 0015-1831.

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá teoriemi Charlese Taylora, jeho sociální a politickou teorií a jejím morálním zakotvením. Práce řeší problematiku multikulturalismu a její ovlivnění etikou autenticity a je rozdělena do tří stěžejních částí. První část se věnuje etice autenticity, neduhům současné společnosti a vzniku moderní identity. V další části je blíže nastíněna pozice autora v multikulturní diskuzi a poslední část rozebírá politiku uznání a její dvě části, politiku univerzalizmu a politiku difference. V závěru je obsažena odpověď na otázku, jak ovlivňuje etika autenticity Taylorovo pojetí multikulturalismu.

Klíčová slova

multikulturalismus

etika autenticity

neduhy moderny

modernita

morální hodnoty

politika uznání

identita

pospolitost

komunitarismus

Annotation

This bachelor's thesis deals with the theories of Charles Taylor, his social and political theory and its moral foundation. The thesis focuses on the questions of multiculturalism and the influence of ethics of authenticity upon them. It is divided into three essential parts. First part is devoted to the ethics of authenticity, the defects of contemporary society and the formation of modern identity. The next provides a closer look into the position of the author in the multicultural discussion, and the last part analyses the politics of recognition with its two parts, politics of universalism and politics of difference. The conclusion answers the question how the ethics of authenticity influences Taylor's view of multiculturalism.

Keywords

multiculturalism

ethics of authenticity

defects of modernity

modernity

moral values

politics of recognition

identity

community

communitarism